

Агресивното поведение е поведение, свързано с извършването на преднамерено, целенасочено насилие от една личност върху друга личност, от една група хора върху друга група хора, което е съпроводено с изпитване на болка, с човешки сълзи, с унижение на човешките достойнства.

В съвременните социални условия този проблем има особено звучене. Съществуват много обективни причини, които предизвикват агресията и агресивността на личността. Те са свързани с неразрешеното глобално противоречие на Планетата Земя, а именно противоречието между Човек – Техника – Природа – Общество. Те са свързани и със съществуващите явления на макроравнище като: социално-класово разслоение, безработица, престъпност и други. Всичко това се отразява в основните компоненти на средата и утвърждава агресията и агресивността като явление, като закономерност в отношенията между хората, респективно -между децата, между учениците. Сама по себе си тази закономерност се превръща в особено значим както в социален, така и в педагогически проблем.

Социалната значимост на агресивността и агресивното поведение е свързана с необходимостта от нейното преодоляване, както в глобален – планитарен, така и в макро и микросоциален план. Процесът на това преодоляване се обуславя от съответната педагогическа намеса. Целенасочено се включват всички педагогически фактори, които имат за цел преодоляване на агресията по принцип, а в частност преодоляването на всякакъв вид агресивно поведение.

От направени изследвания е установено, че в българското училище агресивното проявление не е постоянно явление, но е срещано, т. е. агресивността се среща понякога. Тя е реално съществуваща, но не непрекъснато и постоянно. Понятието „появява се“ е показател, че агресивността присъства в живота на българското училище и детската градина.

Основните проявления на агресивното поведение имат различно съдържание и различен характер.

В първите години агресията се проявява изключително в импулсивни пристъпи на упорство, което може да се повлияе откън. Причината е блокировката, която е

следствие от възпитателните въздействия; постепенно на преден план минават конфликтите с възрастните.

Агресивното поведение се променя в процеса на индивидуалното развитие. Малките деца разчитат повече на физическа атака и сила, по-големите, които притежават повече комуникативни умения, проявяват повече словестна агресия.

В детската градина децата демонстрират агресивност, като се карат за играчки или лични предмети.. При 6 – 7 годишните деца вниманието се концентрира в ситуациите на агресия върху личността. Те се настройват враждебно, когато ги критикуват или им се присмиват, когато се клюкарства по техен адрес или им се отправят подигравки.

Д. Милиев в изследванията си на детската агресивност дефинира няколко вида (използвайки индивидуално психологическия подход на Адлер):

Адаптивна агресия: свързана с нисши биологични форми на поведение при задоволяване на витални и сензорни потребности. В яслена и предучилищна възраст тази агресия се проявява като хапане, сбиване, отнемане на храна и предмети. Децата се придържат само към един начин удовлетворяване, след като нямат определени действащи подбуди.

Реактивна агресия: себезащитна реакция в отговор на насилие, което се формира при подражание на социално значими модели на поведение, създадени непреднамерено (целенасочено демонстрирани от възрастните или усвоявани по пътя на личен опит от детето).

Социално-обусловена агресия: при този тип агресия се осъзнават мотивите и средствата за постигане на целите. Моделите, инструментите за агресия са в резултат от заучаване или самовъзпитание.

Патологична агресия: свързва се с доминиращо въздействие на биологично увредени структури на мозъчната кора и на подкорияето. Причините са: наследствена

обремененост, родови и физически травми, алкохолизъм и други.

Типизират се три групи агресивни деца в зависимост от степента на изразеност на агресивната проява:

Деца с висока степен на агресивност: сами провокират агресивни ситуации; не признават своите грешки; с неадекватно завишена самооценка са; възприемат с пренебрежение връсниците си, егоисти са, проявяват инат; пречат в учебно-възпитателния процес; често влизат в конфликт; силно са обидчиви; хвърлят вещите на другите; често налагат чрез сила мнението си. Агресивните прояви у тях почти винаги се срещат във всички ситуации.

Деца със средна степен на агресивност: не винаги сами признават своите грешки; също притежават инат и упорство; бият се само в случаите, когато ги нападат; рядко използват обидни думи; силно се влияят от мнението на другите (отрицателни лидери); все пак се стремят да поправят дисциплината си.

Деца с ниска степен на агресивност: почти не се бият (само в случаите на самозащита); рядко се обиждат, склонни са към компромиси, но не винаги осъзнават своето поведение като агресивно.

Условията, в които децата проявяват агресия, са основно нарушени взаимоотношения в групата и живота в детската градина, а причините за това са: конфликти свързани с играчки; разпределяне на роли; нанасяне на обиди; несправедливи обвинения, подигравки, пренасяне на конфликти от семейството върху взаимоотношенията с връсниците и т.н.

Типичните проявления на агресивно поведение на учениците в училище са : незачитане мнението на събеседника; използването на обидни думи в общуването; ненормално повишаване на тона в разговора – крещене; използване на заплахи; използване на ругатни в обръщенията; клеветничество; съзнателно нараняване на другия; проява на завист; проява на злоба; проява на гняв в общуването; изтъкване на различното материално положение за налагане на собствения аз; използване на нецензурни жестове; предателство; използване на кавгата в общуването; лъжата в общуването;

грубост в отношенията. Нетипични проявения на агресивно поведение в училище са побоят, кражбата, унищожаването на училищни вещи и други.

Обект на агресивност много често са деца с някакви физически проблеми: по-слабите деца; по-пълните деца, децата с очила и шини. Агресивност се проявява и към децата от друг град или село; деца от други етнически групи; по-малките ученици. Агресивността е особено силна към онези деца, които сами не могат да се защитят, поради физическите си проблеми или етническата си принадлежност, което говори за открити проблеми в нравственото възпитание на детето, както в българското училище, така и българското семейство.

Най-често агресията при учениците се проявява в междучасията; на двора; в столовата; само в някои учебни часове; извън училище. От това се вижда, че място на агресивно поведение е там където липсва съответен порядък на отношения, където не се следи за спазване на необходимите правила за човешко общуване.

Причина за агресивното поведение на учениците, родителите виждат най-често в конфликтите между самите деца, в различния материален и социален статус на семействата, в лошата дисциплина в училище, във възрастовите особености на децата, в стресовите ситуации в училище и в неумението на учителите да се справят с критичните ситуации. А според учителите, агресивността е провокирана от агресивността в семейството, от агресивността в училището, от имуществените различия между децата.

Преодоляването на феномена „агресивно поведение” в българското училище и детска градина изисква решаването на редица социално-педагогически проблеми касаещи възпитателната система на всички равнища – национално, регионално, училищно, семейно.

Необходимо е всички държавни органи да преосмислят и преустрят възпитателната система в съдържателен и организационно-практически план по посока на:

- хуманизиране на всички структурни управленчески компоненти и управленчески механизми на системата по вертикала и хоризонтала;
- хуманизиране на детската личност, в основата на което да бъде нравствената

култура като основа за утвърждаване на културата на общуване в цялостния учебно възпитателен процес за проява на търпимост, на толерантност към различните мнения, хора, физика, етноси, социално положение и други;

- овладяване на правата и задълженията от всеки член на училищната общност с цел утвърждаване на дисциплината и дисциплинираността в ежедневните отношения.

Проблемът за агресията не е нов за педагогическата теория и практи-

ка. Изследователите са единодушни, че децата са тези които са най-податливи на агресия. Отчита се стремително повишаване на агресията сред подрастващите с всички произтичащи от нея проявления на личностен и социален деструктивизъм. Тревожна е и очертаващата се тенденция за снижаване възрастовата граница на децата с агресивни прояви. Преодоляването на агресивното поведение сред тях изисква отговорна педагогическа намеса. В детската градина се акцентира върху играта, телевизията, художествената литература като форми на възпитателни средства за намаляване на агресията у децата. Чрез насочване на вниманието към обичаите от календара на българина, претворявайки обредите и ритуалите може да се пренасочи натрупаната енергия и негативизъм у децата в положителна посока.

Необходимо е да се създадат педагогически условия, при които чрез взаимодействието на детската градина и семейството да се претворят обичаите от календара на българите и да се допринесе за превенция на агресивността сред децата от пет-седемгодишна възраст.

Семейството е най-естествената среда за отглеждането, възпитанието и развитието на детето. То е първата социална общност за него и има водеща роля в процеса на неговата първична социализация и изключително значение за формирането и развитието на личността. Семейството е основната възпитателно-социализираща страна на подрастващите.

Възпитателната функция на семейството се анализира по посока на превенция. Наблюдава се открояване на отделна функция – превантивна, която означава създаване на условия на взаимодействие, което помага на детето да противостои на отрицателното влияние на социума: съзнателно преодоляване на негативни генотипни особености, като се формират вътрешни махенизми, които мотивират положителни

нагласи и прояви за елиминиране на агресивността у детето.

Детската градина е институция, която има голямо значение и играе важна роля за развитието и възпитанието на децата от предучилищна възраст. Тя, наред с всички останали функции, ориентира родителите в индивидуалните постижения на децата, осигурява целесъобразни контакти с образователно значение: организиране на практико-изпробваща дейност, игрови етюди, естетико-художествени изяви, празнично-битови ситуации и много други.

Взаимодействието между детската градина и семейството се очертава в две направления:

- Включване на семейството като партньор и съучастник в живота и дейностите на детската градина;
- Подпомагане на процеса на педагогизация и повишаване на педагогическата култура на семействата, с цел качествено осъществяване на възпитателната му функция, включително и превенция на агресията сред децата.

Народното творчество във всичките му области е синтез на обобщени

знания и преценка за живота. То е съкровищница на житейска мъдрост и художествен талант, стимул за нравствено поведение. Чрез народното изкуство децата навлизат в света на художествените образи, усвояват нравствените ценности и добродетели на нашите предци, защото фолклорът е огледало на живота. То е нещо повече от наследство. То е нашето самосъзнание и самопознание. Срещата на децата с традиционната култура е не само докосване до голямото изкуство, но и вникване в душата на твореца, в радостите и възланията, които са го подтикнали да го създаде. Особено богати са обичаите и обредите от празничния календар. Може да се насочим към зимно-пролетния цикъл: коледуване, суроваки, кукеров ден, лазаруване, Гергьовден. Тези празници са ключови към социализацията на семейството. На всички избрани обичаи същността им е : благопожелания, добронамераност, чувство на общителност, позитивно отношение и уважение.

Всички празници се подготвят и осъществяват под различна форма с родителите, с пряко участие на децата, с непосредствена помощ за подготовката им от страна на

родителите.

Родителите не само се включват, но и с готовност помагат, дават предложения, нови идеи, обогатяват ги със своите познания. Децата с желание участват при пресъздаването на празниците, при подготовката им и те са постоянни теми на разговор и игри. Вълнуват се от всичко и искат да научат много за празниците.

Чрез организиране на взаимодействията настъпват качествени изменения в характера на взаимодействията, а това допринася за изменение в поведението на децата. Чрез взаимодействието между детската градина и семейството се показва, че именно системата на съвместна работа е едно от значимите реални условия и фактори за личния избор и развитие на децата, включително и за осъществяване на превенция на агресивността.

Анализът на агресивността, проявявана от съвременните деца и върху тях, налага да се преосмислят всички педагогически проблеми и по-специално всички възпитателни проблеми, решаването на които ще позволи недопускането на феномена агресия и агресивност вътре в българското училище и детската градина. По този начин ще се решат и социалните проблеми на агресивността на съвременния ученик, което е също обективна необходимост.